

Թէ ոչ իրերը դարձեալ նոյն կմանն ինչ որ եղել է մինչեւ այժմ. սիմօնականութեան շնորհիւ անշափահասների ամուսնութիւն եւ հայ ընտանեաց քայքայումն:

Գ. Վ. ՅԱՊԱՆՔԵԱՆ.

ՅՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄ

ՅՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԹԵՄԵԿԱՆ ԳՊՐԵՆՈՅԸ:

Թ.Գ.ԵԿԵՑՈՒԹԻՒՆ «ԱՐԱՐԱՏ»-Ի

Երևանի Թեմական Դպրանոցն այնպիսի հաստատութիւններից է, որի վարիչները երկար ժամանակ չեն կարողանում մնալ նոյն պաշտօնի մէջ: Կան ի հարկէ ուսուցիչներ, որոնք տարիներ շարունակ ծառայում են այդ Դպրանոցում: սակայն չի եղել տարի, մանաւանդ վերջին ժամանակներու, որ խումբը—վարչական մարմինը նոյնը մնար առանց նշանաւոր փոփոխութեան. ամէն տարի նոր ուսուցիչներ են դալիս, քիչ թէ չատ ծանօթանում Դպրանոցի, աշակերտների հետ ու իրենց գործերը քիչ թէ չատ կանոնաւորում՝ և ահա կամ արձակուում են այս կամ այն պատճառով, կամ աւելի օգտաւէտ պաշտօն դառնելով, թողնում են ուսուցչութիւնը: Սրանից աւելի մեծ չարեք է Դպրանոցի վարիչներին—Տեսուչների ամէն տարի փոփոխուելը. նախ որ ամէն նորեկ Տեսուչ բերում է իւր հետ նոր ուսուցիչներ, դասերը բաժանում է ըստ իւր ցանկութեան ու հայեցողութեան. այնպէս որ մի ուսուցիչ որ նախընթաց տարին, օրինակ հայոց լեզուի դասատու էր, նոր Տեսուչ ժամանակ այդ լեզուագէտը պատահմամբ դառնում է բնագիտութեան կամ Աստուածաբանութեան դասատու, նոյն տեսակ փոփոխութեանց ենթակալ են և դպրոցական կարգապահութեան կանոնները: Իսկ թէ որքան է տուժում Դպրանոցը վարիչների, ուսուցիչների ու կարգ ու կանոնների փոփոխմամբ՝ յայտնի է ամէն մի խոհական անձի: Մեր Դպրանոցի մեծագոյն չարքներից մէկը պիտի համարել այդ երևոյթը:

Դալով 1899/900 ուս. տարւածն՝ պիտ տեսնուի որ Դպրանոցն ունէր 20 ուսուցիչ Հայր Տեսուչ՝ Բարձր, Բենիկ վարդապետի հետ ի միասին: Ուսուցիչներից երկուսն արձակուեցան ինչ ինչ զեղծումների պատճառով, որոց դասերի մի մասը (4 դաս) վերցրեց ինքը Հայր Տեսուչը, մի մասը յանձնեց Դպրանոցի թուաբանութեան դասատու Պ. Յ. Ղարախանեանին, իսկ մնացեալ

23 դասի համար հրաւիրուեցաւ Մայր Աթոռի Գեորգեան ճեմարանի Դասատու պ. Յ. Արեւտակեան: Այժմ ուսուցիչների թիւն է ուրեմն 19, որի մէջ պէտք է հաշուին և վերահացուներն, ու գրադարանապետը:

Աշակերտները թուով մօտաւորապէս 400 են զետեղուած 13 դասարանում. երեք նախակրթարան իրենց զուգընթացներով, վեց դասարան, որոնցից առաջին դասարանը ունի կրկին իւր զուգընթացը: Դպրանոցի աշակերտները գլխաւորապէս աղքատ և հասարակ դասակարգի զաւակներ են՝ զիւղացի, թէ քաղաքացի: Ճշմարիտ է՝ մեծամասնութիւնը թոշակատու է, սակայն այդ թոշակներն այնքան չնչին են և դժուարութեամբ են հաւաքուում, որ Դպրանոցի տնտեսականի վերայ առանձին ազդեցութիւն չունին: Թոշակատուներից դատ կան նաև ձրիավարժներ և այնպիսիք, որոնք Դպրանոցի որդեգիր են համարուում և հաղուտ ու դասական պիտոյը ստանալու ակնկալութիւն ունին. իսկ թէ ի՞նչ դժուարութեամբ կարելի է լինում նոցա համար հայթայթել այդ իրերը, հասկանալի է, քանի որ Դպրանոցը ոչ մի նիւթական միջոց չունի նոցա համար այդպիսի զոհողութիւն անելու: Դպրանոցի Տեսուչ վերայ է ընկնում հոգալ այդ կարքը: Զգիտեմ ինչպէս է եղել նախկին տարիներում, միայն այս տարի ականատես եմ, թէ ինչպիսի մեծ զոհաբերութիւն է հարկաւոր լինում Դպրանոցի Տեսուչ կողմից յիշեալ որդեգիր համարուած աշակերտների նիւթական պակասութիւնները լրացնելու համար: Այս տարի գոնէ այդ աշակերտները Հայր Տեսուչ անխոնջ աշխատանքին ու հայրական հոգատարութեան են պարտական իրենց ունեցածով: Դպրանոցի աշակերտների այդպիսի զրութիւնը քիչ չէ նպաստում մտաւորականի յետամնացութեան, այս բանը աչքի է ընկնում մանաւանդ տարուայ սկիզբները. մինչև որ աշակերտները հարկաւոր եղած դասադրքերն ու դասական պիտոյքները ձեռք բերել են կարողանում և վարժապետը կանոնաւոր դասեր է սկսում:

Նիւթականի պակասութիւնը զգալի է ոչ միայն աշակերտներին, այլ նոյն իսկ հէնց Դպրանոցի համար: Իսկ դպրոցական հաստատութեան աղքատութիւնը՝ խոչնդոտ է նաև այն հաստատութեան յառաջագիմութեան, Որտեղ տեսնուած բան է, որ 400 աշակերտ ունեցող Դպրոցական հաստատութեան աւագ վերահացուի ռոճիկը լինի ոչ աւելի քան 200 բուրլի. իսկ վերահացուինը 100 բուրլի, գրադարանապետի ռոճիկը 100 բուրլի, հոգաբարձական քարտուղարինը կրկին 100 բուրլի:

Այսպիսի չնչին ռոճիկներով անկարող է

կառավարուել մի կրթութեամբ անձնաւորութիւն, այն էլ յաճախ ընտանիքի տէր մարդ: Աւստի և Գլխաւորը վարչութիւնն ստիպուած է լինում այդ պաշտօններն յանձնել Գլխաւորի գաղափարներէն, որով և այսօր մենք դասերից ապառ ղերակացու չունենք մեր գլխաւորը: որ վարժապետներն հիւանդութեան կամ բացակայութեան ժամանակ աշակերտներն ղերակցենք և պարտաւ շմայեն: Բայց այս դեռ չարեաց փորձողն է. ինչպէս պէտք է պարտաւ այն ուսուցիչը, որ ունի շաբաթական 20-22 դաս և դրա հետ միասին դիցուք հոգաբարձութեան քարտուղարի պաշտօն: որ անհոգին ժամանակ է պահանջում, կամ ինչպէս կարող է պարտաւ այն ուսուցիչը, որ 20-24 դաս ունենալուց յետոյ՝ կատարում է նաեւ վերակացուի պաշտօն: Ժամանակ կունենայ պարտաւ լուրջօրէն իր դասերով այն վարժապետը, որ թէ բաւականին դասեր ունի, թէ վերակացու է և թէ գրադարանապետ: Պարզ է որ պաշտօններն բազմապատկանում են կարող առաջ տանել իրենց գործն այնպէս, ինչպէս պահանջում է նրանց որդազան կոչումը:

Չնայելով այսքան դժուարութիւններին ու անյարմարութիւններին, այնուամենայնիւ անուրանալի է, որ աչքի ընկնող բարեփոխութիւններ են կատարուել ներկայ ուսումնական տարւոյ ընթացքում:

Ա. և Բ. նախակրթարաններն դասերը, որի համար աւելի համբերութիւն և մանկավարժական հմտութիւն է հարկաւոր, քան բարձր դասարաններում, աւանդուած էր առաջ դասը 20-25 բուրջի: Այս տարի միայն այդ ուսուցիչը 30-40 բուրջու է բարձրացել Գլխաւորի Տեսչի շնորհիւ:

Բ. Մեր Գլխաւորը թէ և 60 տարուց աւելի է, որ գոյութիւն ունի, այնուամենայնիւ մինչեւ այժմ սեփական բժշկին ու բուժարանը չէ ունեցել: Այս տարի Հայր Տեսչի յատուկ խնդրանք համաձայն բժշկի պ. Արամ Տ. Աւետիքեանը սիրայօժար կերպով յանձն է առել իւր ազգայնոց փոքրիկներն ֆիզիքականի հոգաբարձութիւնը՝ ձրի՝ միայն ստանալով կառավարած սրտեալ գումար: Բուժարանի համար զեղեր մատակարարում է պ. Կ. Աֆրիկեան իւր սեփական գեղատնից չափնուած դիմումով: աղքատ աշակերտներն համար նոյն խի ձրի:

Գ. Հոգեւոր Գլխաւորի պատշաճ և հաւատարմ գրացմունքը ղորացնող մի նոր կարգաւորութիւն է այս տարի նոր սկսած խմբովին աղօթքը, որ տեղի է ունենում Տիրամօր պատկերի առաջ՝ իւրաքանչիւր առաւօտ նախ քան դասերը կսկսուին:

Դ. Աշակերտական կարգապահութեան վերաբերեալ զանազան կարգ ու կանոններ, որոց մէջ աչքի է ընկնում համարադրութիւնը աշակերտների բոլոր հասակի. այնպէս որ թէ դասերից առաջ և թէ դասերից յետոյ իւրաքանչիւր աշակերտ ճանաչում է իւր տեղը, որով և աշակերտները կարգ են կանգնում առանց դժուարութեան և կարճ միջոցում: Գաղափար յետոյ աշակերտներին այդպէս կարգով վերակացուները տանում, հասցնում են մինչեւ քաղաքային զոսաւայրը, որտեղից և նոքա ցրում են իրենց տները: Գործնով ազատ են մնում աշակերտները այն բազմաթիւ չարիքներից և աշակերտական կեանքին պատիւ չբերող ու անհամապատասխան երևոյթիւններից, որոց ականջալուր և ականատես էին լինում նախկին տարիներում: Գլխաւորից սաները, երբ հատ հատ կամ խումբ խումբ էին գնում, մերթ ընդ մերթ կանգ առնելով թուրքերի մէջ և երբեմն փորձութեանց ենթարկուելով Նրեանեան հաշակաւոր ժողովուրդի վերայ:

Բարեփոխութիւններ նկատելի են այս տարի նաեւ մեր գլխաւորացական հանդէսների մէջ: Նրեւանի Թեմական Գլխաւորը, ինչպէս նաեւ մեր միւս հոգեւոր Գլխաւորները եկեղեցական մի քանի տօներն հանդէս են կատարում. սակայն մեր Գլխաւորում դոնէ այդ տօնակատարութիւնները կամ հանդէսները այնքան միակերպ են եղել, այնքան անգամ կրկնուել, կարգացուել ու խօսուել են միևնոյն նիւթերը, որ հանդիսականներին տաղտկութիւն են պատճառել և ոչ մի բաւականութիւն: Այս տարի առաջին փորձն եղաւ մեր Գլխաւորում ոչ միայն նիւթերի բազմազանութիւն մացնել հանդէսների ժամանակ, այլ աշխատել նաեւ գեղատեսիական (էստէտիքական) զուարճութիւն պատճառել հանդիսականներին. այս նպատակով երաժշտական մի առձեռն խումբ պատրաստուեցաւ Գլխաւորից աշակերտներից՝ պ. Հ. Յովհաննիսեանի և Յ. Արիստակէսեանի առաջնորդութեամբ:

Առ այժմ Գլխաւորաց կատարել է երկու հանդէս. Ս. Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի տօնը և մի գրական առաւօտ:

Ս. Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի տօնակատարութիւնը մեր այս տարւոյ գլխաւորացական առաջին հանդէսն էր: պ. Ս. Տ. Գաղիէլեան հանդէսը բաց արաւ բացատրելով՝ թէ ինչ է նշանակում տօնել առհասարակ և ինչ է նշանակում տօնել ազգային կրօնական ոգով: Այս սրան հետեւեցին ճառեր, ընտրովի ոտանաւորներ ու գեղեցիկ երգեր:

Այս հանդիսից աւելի զուարթ և ուրախ

անցաւ 1899 թ. դեկտեմբերի 26-ին տուած աշակերտական դրական հանդէսը, որ կէս լուրջ և կէս զաւեշտական բնաւորութիւն ունէր: Խօսուեցաւ հայոց ժողովրդական գրականութեան և վիպասանութեան մասին: ապա արտասանուեցան ռուսերէն, հայերէն և գերմաներէն լեզուներով ոտանաւորներ ու արամախօսութիւններ: Ներկայացրին նաև Պարսնեանի Մեծագատիւ Մուրացկաններէջ մի կտոր, որ և շատ յաջող անցաւ: Սակայն ամենից լաւ տպաւորութիւն արին աշակերտների իրենց դաւառաբարբառներով արած պատմութիւնները:

Այս բոլորը մէջ ընդ մէջ համեմուտ էր ժողովրդական երգերով և նուազներով:

Մեր Դպրոցական հանդէսներին ներկայ են լինում Դպրանոցի հոգաբարձուները ուսուցիչները, աշակերտները և մեծ բաղմութիւն հայ քաղաքացիներէջ, մանաւանդ աշակերտների ծրնողներն ու ազգականները: այնպէս որ Դպրանոցիս հանդիսարանը փոքրութիւն է անում այդպիսի մեծ բաղմութեան համար: Ահա մեր հանդէսներէ միակ անյարմարութիւնը և եթէ սորա վերայ էլ աւելացնենք նաև այն, որ հանդէսների ժամանակ սակաւուած ենք լինում անթուներ մուրալ մօտակայ տներէջ, հասկանալի կը լինի, թէ ո՞րքան դժուարութեամբ ենք կարողանում գլուխ բերել մեր դպրանոցական հանդէսները*:

Հ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆՅ.

ՏԱԺԿԱՆԱՅԻՐ

Ս. Պատրիարք Հայրը դեկտ. 31-ին գիշերը Ազգ. պատրիարքարան մտնելով յունուար 1-ի առաւօտը Մայր եկեղեցւոյ ժամերգութեանց ներկայ գտնուեցաւ և նոր տարուոյ աթիւ գեղեցիկ քարոզ մը խօսելով յորդորեց ժողովուրդը որ ներկայ տօնական օրերու մէջ մանաւանդ կարօտեալներու նպատակով զանոնք ալ իրենց ուրախութեանց մասնակից ընէ:

Ն. Սրբազնութիւնը յետոյ պատրիարքարան ելլելով, ընդունեց Մայր եկեղեցւոյ քահանայից դասուն, թաղ. խորհրդին, Ազգառախնամի Տեսրէն խորհրդին և Դպրաց դասուն շնորհաւորութիւնները:

Կայս. Իրաւէտով պետական վարժարաններն ընդունուած հայ ուսանողները խմբովին պատրիար-

քարան գալով նոյն օրը, Ամանորի աթիւ իրենց շնորհաւորութիւնները մատուցին և Ս. Պատրիարք հօր աջը համբուրեցին:

Նոյնպէս Ս. Յակոբայ Ազգ. Որբանոցի 20-ի չափ որբեր՝ Ս. Պատրիարք հօր ներկայանալով իրենց բոլոր ընկերակիցներուն կողմէ շնորհաւորական ուղերձ մը մատուցին և օրհնութիւններ ստացան:

— Յունվ. 2-ի առաւօտուն Ս. Պատրիարք Հայրը քարոզ խօսեցաւ Բերայի Ս. Երբորդութիւն եկեղեցւոյն մէջ, բոլորովին նոր նիւթի մը՝ հին և նոր տօմարներուն և անոնց տարբերութեանը վրայ, դիտնականօրէն և աստղաբաշխօրէն ապացուցանելով թէ Արեւմտեան Տօմարն է ամէնէն ուղիղը, Բայց, յարեց Ն. Սրբազնութիւնը, քանի որ Արեւելի մէջ կապրինք և զմեզ շրջապատող ազգերն ու ժողովուրդները հին տօմարներն ընդունած են, մենք ալ պէտք է որ այդ ընդհանուր սովորութեան հետեւինք, ինչպէս որ կ'ընենք:

— 1900 տարուոյ Իգմիրեան դրական մրցանակին մասնակցելու համար յանձնաժողովին ղրկուած են 1. Եւդովիոյ հայոց գաւառաբարբառը. աշխատութիւն Յովհ. Գաղաճեանի: 2. Աւսումնասիրութիւն Շարականներու վրայ, գործ պ. Բժշկեանի՝ Պարսկաստանէն. 3. Աւսումնասիրութիւն հայ Ամիրաներուն. գործ Մրմիւնի. 4. Եղիսաբեթուպոլսի Հայերը. աշխատասիրութիւն Հ. Գովրդեան Մխիթարեան վարդապետին: 5. Գիււն հայոց պատմութեան. 8. Գիււտ քահանայի: 6. Հայ բոշաները՝ Վրթմանէս Փափազեանի:

— Ս. Պատրիարք Հայրը օրհնութեան գերմը ղրկելով Բրօյիտէնի (Ամերիկա) Որբանոց միջինանց՝ ընկերութեան անդամահիներուն, գոհունակութիւն յայանած է նոցա գործունէութեան համար և քաջալեր կարգացած է:

— Ս. Պատրիարք Հայրը Ս. ծննդեան տօնի աթիւ քարոզ խօսելով Մայր եկեղեցւոյ մէջ, բացարեւ իսկ կարեւոր կէտը, թէ մեր նախնիք ինչո՞ւ Յունուար 6-ի օրն ընտրած են Ս. ծննդեան և Մկրտութեան տօնն ի միասին կատարելու համար:

— Երուսաղէմի պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Տ. Երեմիա Ս. Արքեպս. Յ. Սահակեան կարճատե հիւանդութենէ մը վերջ, յունվ. 7/19-ին վախճանեց է: Յուդարկաւորութեան հանդէսը կատարուած է շր. օրը:

Հոգեւոյն Տ. Երեմիա Սրբազան ընկ խորբերդի էր, և գրեթէ կէս զարէ ի վեր անդամ Ս. Յակոբեանց միաբանութեան, Ի սկզբան Երուսաղէմի միաբան Դաւիթ արքեպս.-ին աշակերտած և ապա Յովհաննէս պատրիարքէն վարդապետ ձեռնադրուած է: Երուսաղէմի Միաբանութեան կողմէ երկու նուիրակ ղրկուած է Ռուսաստան, ուր 5—6000 ոսկի հաւաքած և իր հոգեբուրդ քարոզեն-

* Սակայն կրկնակի քաղցը ևն դժուարութեամբ մեղք բերուած յաշտութիւնները: ԽՄԲ.